Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги
Кыргыз билим берүү академиясы
Мамлекттик тил жана көп тилдүү берүү лабораториясы

ДОЛБООР

КЫРГЫЗ ТИЛИН ЭКИНЧИ ТИЛ КАТАРЫ ҮЙРӨТҮҮНҮН ДЕҢГЭЭЛДИК ПРОГРАММАСЫ

(А1 деңгээли, 1-4-кл.)

Түзгөндөр: С.Рысбаев, Н.Жусупбекова, А.Оморова

Бишкек-2019

Кириш сөз

Кыргыз тили – Кыргыз Республикасынын мамлекеттик тили. Ал тилде кыргыз элинин эзелтен берки рухий байлыгы топтолгон, ал байлык бүгүн да элдин түгөнгүс казынасы катар жашай бермекчи. Албетте, ал, биринчиден, үчүн кыргыз тили коомдук турмушта талаптагыдай колдонулуп, учурда жана келечек муундары жазуу-оозеки түрдө турмуштук зарыл курал катары пайдаоанышы шарт. Экинчиден, республикабызда жашап жаткан башка улуттун өкүлдөрү дагы кыргыз тилин үйрөнүүсү, түпкү элдин салт-санааларын билиши анын талаптагыдай өнүгүшүнүн зарыл шарттарынын бири болбокчу. Ошондуктан, кыргыз тилин мындан ары сактап калуу, өнүктүрүү жана башка улуттун өкүлдөрүнүн окуп-үйрөнүү маселеси атайын мыйзам менен тастыкталып отурат.

Чындыгында, тил-байланыш катыштын гана куралы эмес, андай болсо, кыргыз тилин өнүктүрүү республикабызда жашаган турдүү улуттардын өкүлдөрүнүн карым-катышынын гана куралы катары болуусуна камылга көрүү жетишсиз. Ал аркылуу кыргыз мамлекетинин аброюн көтөрүү, бүгүнкү дүйнөлөшүү кезинде кыргыз тили аркылуу кыргыз улутун сактап калуу жана ошондой улуу вазийпаны аркалаган улутман уул-кыздарды азыртадан тарбиялоо болуп саналат.

Ушул максатта 1989-жылы кыргыз тилине мамлекеттик тил статусу берилген. Мына ошондон бери кыргыз тили окуу орус, өзбек жана тажик тилдеринде жүргүзүлгөн мектептерде негизги окуу предмети катары окулуп келет. Бирок аталган мектептин окуу программасы Кыргызстанда кыргыз тилин экинчи тил катары үйрөтүү методикасы калыптана эле кезде жазылгандыктан, сабакта окуучуну тилдин грамматикасы менен лексикасын жаттап үйрөнүүгө айрыкча басым коюлуп, окуучулар практикалык негизде үйрөнө албай келди.

Учурда кыргыз тилин аталган мектептерде экинчи тил катары үйрөтүүгө жаңыча мамиле жасала баштады, атап айтканда дүйнөдө чет тилдерин деңгээлдик негизде үйрөтүүнүн методикасына таянуу менен, буга чейин колдонулуп келген окуу программасын жаңылоо башталды.Тактап айтканрда, үстүбүздөгү жылы КРнын Билим берүү жана илим министрлигинин коллегиясы тарабынан «Кыргыз тилин экинчи тил катары үйрөтүүнүн концепциясы» бекитилип, анын негизинде колуңуздардагы программа башталгыч мектеп үчүн жазылды.

Аталган концепцияда башталгыч мектеп, анын ичинде,1-класс карапайым (Эл аралык стандартта- жан сактоо деңгээли). Ал эми 2-4-класстар жөнөкөй (эл аралык стандартта - босогого чейинки деңгээл) деңгээл деп берилген. Бул программада мына ошол карапайым жана жөнөкөй деңгээл дин мазмуну, анын ичинен, сүйлөшүү чөйрөлөрү, базалык окуу материалдарынын тематикасы, грамматикалык жана коммуникативдик минимумдар долбоор иретинде аныкталып сунушталды.

НЕГИЗГИ ТАЛАПТАР

Кыргыз тилин экинчи тил катары үйрөтүүнүн максаты жана милдеттери

Кыргыз тилин окутуунун негизги максаты мектепте окуп жаткан башка улуттун өкүлдөрүн жана аталган мектептерде окуп, кыргызча сабаттуу сүйлөп-жаза албаган кыргыз балдарын да күндөлүк турмуш-тиричиликтин түрдүү чөйрөсүндө жана турмуштук түрдүү кырдаалдарда кыргыз тилинде эркин сүйлөшө билүү менен сабаттуу жазууга ээ кылуу.

-окуучулар өз алдынча ой-пикирин кыргыз тилинде билдирип, темага ылайык маектеше алууга жетишүү;

-кеп ишмердүүлүгүнүн угуу, окуу, сүйлөө, жазуу жана которуу түрлөрүндө иштөө көндүмдөрүнө ээ болуу;

-сабакты коммуникативдик ыкмада уюштуруу менен окуучуну турмуштук түрдүү кырдаалдарда сүйлөшө алуу менен, кыргызча сүйлөө маданиятына көнүгүү жана кыргыз тили аркылуу дүйнө таануусун өстүрүү;

-мектепти аяктаганда кыргыз тилинде газеттик жөнөкөй темадага макаланыжана радиодон социалдык-маданий жөнөкөу темадагы берүүлөрдү түшүнҮУгө жетишүү;

-болуп өткөн же боло турган окуя туурасында монологдук баяндоо, сүрөттөө жана ой жүгүртүү түрүндө пикрин билдире алуу;

-темага ылайык тексттин мазмунун түшүндүрүп өз сөзү менен айтып бере алышы жана эң жөнөкой темада текст түзө алуу;

-балдар эне тилинен кыргыз тилине же тескерисинче, кыргыз тилинен эне тилине сөздүктү пайдалануу менен, жогорку класстарда сөздүксүз эле которо алууга жетишүү;

-иш кагаздарын кыргызча түзө алуу.

Кыргыз тилин сүйлөшүү чөйрөсүнө, сүйлөшүү тематикасына жана андагы коммуникативдик милдеттерге ылайык үйрөтүүдөгү талаптар

Кыргыз тилин башка улуттун балдарына үйрөтүүнүн натыйжалуу болуусу–тилди үйрөтүү методикасы илиминин гана жетишкен ийгилиги катары бааланбайт. Ушундай шартта биз тилди адамдардын байланыш-катышынын гана куралы эмес, улуттун рухун, мамлекеттин идеологиясын түзөр жана улуттун өзүн сактап калуунун да каражаты экендигин эсибизге салуубуз кажет. Андай болсо, ага илимий-методикалык гана талап коюу

жетишсиз. Ага, ири алдыда, мамлекеттик камкордук гана эмес, мамлекеттик талап да, мамлекеттик көзөмөл да болуусу пайдалуу.

Чындыгында, кыргыз тилин башка улуттун өкүлдөрүнө талаптагыдай үйрөтүү, баарыдан мурда, кыргыз мамлекетинин ийгилиги. Анткени, ал–анын мамлекеттик тилинин кулач жайышын, рухий беделинин көтөрүлүшүн камсыз кылат. Кыргыз тили республикада жашап жаткан түрдүү улуттардын өкүлдөрүнүн арасында рухий көпүрө болуп, аларды бириктирүүчү каражат деңгээлине жетишет, акырында, кыргыз элинин байыртадан берки рухий казынасынын, тарыхынын, дилинин өлбөстүгүн далилдейт.

Анын мындай деңгээлге жетиши бир канча орчундуу факторлорго көз каранды экендигин белгилөөгө тийишпиз. Алар кайсылар?

Биринчиден, **Кыргыз Республикасында кыргыз тилине болгон коомдук талаптын, ал тилде сүйлөөгө болгон турмуштук зарылдыктын** түзүлүшү. Бул-албетте, сырткы талап. Коомдук мындай талап болбосо, анын зарылдыгын бүгүнкү мектеп окуучусу сезбесе, эч ким ал тилде сүйлөбөйт, коомдук чөйрөдө колдонулбайт.

Экинчиден, Кыргыз Республиканын ар бир жараны, асыресе, мектеп окуучусу **кыргыз тилин үйрөнүүгө жана сүйлөөгө болгон ички зарылдыктын, каалоо сезиминин, ички керектөөнүн** (мотивация) болуусу. Кыргызстанда кыргыз тилинде инсандык алакаларга, жазуу жана оозеки байланыштарга (коммуникация) карата ички даярдыгынын жаралышы (интенция).

Үчүнчүдөн, кыргыз тилин үйрөнүүгө киришкен башка улуттун баласы «Мен келечекте Кыргызстанда жашайм жана иштейм. Кыргыз тили менин жашоо куралым болот, андан ийгилик табам, кызматта иштейм, билим алам.Кыргызстанды тереңдеп үйрөнөм» - деген **келечектүү кызыкчылыктын, оң мотивдин болуусу, т.а. кыргыз тилинин бала үчүн жашоо каражаты катары кызмат кылуусу;**

Төртүнчүдөн, күндө **кыргыз тилинде сүйлөөгө болгон турмуштук жандуу практиканын** болушу, класстагы ар бир сабакта мугалим менен окуучу кыргыз тилинде гана баарлашуусу, сабакттын түздөн-түз кыргыз тилинде гана жүрүүсү.

Ушундай факторлор менен катар, кыргыз тилин натыйжалуу үйрөтүүдө чечилүүгө тийиш болгон бир катар илимий-педагогикалык зарыл шарттарды да эсепке алуу керек. Алар төмөндөгүлөр болмокчу:

1. Мектептеги кыргыз тил сабагын окутуунун максатынын так аныкталышы;
2. Сабактарда кыргыз тилин үйрөтүү методдорунун туура тандалышы;
3. Туура принциптердин жетекчиликке алынышы;
4. Кыргыз тили мугалимдеринин методикалык чеберчилигинин жогору болуусу;
5. Тил үйрөнүүнүн эл аралык үлгүлөрүн камтыган коммуникативдик жаңы технологияга таянуу;
6. Тил үйрөтүүгө ылайыкталган сапаттуу окуу китептеринин, усулдук жана дидактикалык адабияттарынын болуусу;

7. Окутуунун практикалык баалуулугунун жогору болуусу;
8. Кыргызстандын жогорку окуу жайларында кыргыз тилин экинчи тил катары окутуу боюнча адис мугалимдерди сапаттуу даярдоо;
9. Жогорку жана орто окуу жайларында кыргыз тилин экинчи тил катары үйрөтүүнүн деңгээлдерге негизденген концепциясы менен стандарттарынын түзүлүшү;
10. Кыргыз тилин экинчи тил катары үйрөтүүнүн методикалык негиздеринин иштелип чыгышы.

Бул айтылгандарды талдап келсек, ойлордун чордонунда тилге үйрөнүүгө болгон **коомдук талап** жана үйрөтүүнүн **жаңы технологиясы** тургандыгы сезилип турат. Андагы биринчи талап-кыргыз тилин үйрөнүүгө киришкен окуучунун болгон ички талабы жана тышкы (коомдук, мамлекеттик) талаптарды туюнтса, экинчи талап-**жаңы технология** маселеси туура методдорду тандоо, туура принциптерге таянуу, керектүү каражаттарды иштеп чыгуу, мугалимдин методикалык чеберчилигин жанылоо маселелерин эске салат.

Эмесе, төмөндө кыргыз тилин (мектепте) экинчи тил катары үйрөтүүнүн жүрүшүндө окуучулардын кебин максаттуу өстүрүү үчүн кандай сүйлөшүү чөйрөлөрү эске алынары жана ал чөйрөлөргө жараша окуу материалдарынын тематикалары кандай болору тууралуу сөз кылалы.

1.Баланын өздүк жана күндөлүк турмуш-тиричилик чөйрөсү . ***Буга төмөндөгү тематикалар кирет:*** баланын өзү, аты-жөнү, чоң ата, чоң-энеси, бир туугандары, жашаган үйү, бөлмөсү, өздүк буюмдары, үй дареги, күндөлүк эрежеси, үй турмушу, бир туугандарына камкордук көрүү, ата-энеге жардам берүү, үй буюмдары, кийим-кечектер, эмеректер, идиш-аяктар, тамактануу, үйдө аткаруучу күндөлүк иштер, ата-энени сүйүү жана сыйлоо, бир туугандарына урматтоо менен мамиле жасоо, улууну урматтоо, кичүүнү ызааттоо, кыргызча учурашуу, таанышуу, кечирим суроо, уруксат суроо, куттуктоо, базардан, дүкөндөн сатып алуу, нерсенин санын, сапатын, эмненин кайда экенин, убакытты, мезгилди ж.б. сурап билүү, сурап алуу ж.б. тематикаларда сүйлөшүүгө машыктыруу.

1. 2. Коомдук, социалдык-маданий чөйрө. ***Буга төмөндөгү тематикалар кирет***: бала туулуп-өскөн, жашаган жана окуган айыл, шаар, көчө, айылдагы жана шаардагы социалдык шарттар, мектептер, түрдүү мекемелер (эс алуу жайлары, дүкөндөр, китепканалар, клуб, кино-театр, оорукана, спорт аянтчалар, музейлер, Кыргыз Республикасы, Ала-Тоо жергеси, Өкмөт үйү, зоопарк, базар), кыргыздын ыйык жерлери, улуттук майрамдар ж.б. тууралуу окуу материалдары жана ушул багыттагы сүйлөшүүлөр. Табият, экология, Ала-Тоонун жаратылышы, жыл мезгилдери, тоолору, суулары, көлдөрү, жаныбарлары, канаттуулары, жалпы үй жана жапайы айбанаттар, өсүмдүктөр, дарактар, жер жемиштер, жашылчалар, аба ырайы, жаан-чачындар, табияттын кооздугу, ал жерлерде эс алуу, табиятты коргоо, камкордук көрүү, тазалыкты сактоо, экологиялык проблемалар, тамактануу адеби, кийим кийүү адеби, коомдук жайларда

жүрүм-турум адеби, телефондо сүйлөшүү адеби, бирөөгө кыргызча кайрылуу жана көңүлүн өзүнө бура алуу, тааныш-бейтаанышка мамиле жасоо, туулган күн, салттуу майрамдар, улуттук салттар, улуттук майрамдар, улуттук кийимдер, улуттук буюмдар ж.б. тематикалардын чегиндеги окуу материалдары жана аларга жараша баарлашууга машыктыруу, ж.б.

3.Окуу-таануу чөйрөсү. ***Буга төмөндөгү тематикалар кирет***: баланын туулуп-өскөн мекени, Кыргыз Республикасы, кыргыздын улуттук баатырлары, Манас, кыргыз эли, кыргыз жери, кыргыздын белгилүү адамдары, Кыргызстанда жашаган башка улут өкүлдөрү, баланын окуган мектеби, мектебинин дареги, классы, окуу куралдары, окуу эмгеги, окуткан мугалими, анын аты-жөнү, классташтары, мектептеги достору, окуу предметтери, кыргыз тили сабагы, мектептеги жүрүм-туруму, коомдук иштерге катышуу, мектеп короосу, андагы оюндар, мектеп бакчасы, окуу чейректери, каникулдар, ж.б. тууралуу окуу материалдары жана ушул тематикалардагы сүйлөшүү.

4.Эмгек жана кесип чөйрөсү.Буга төмөндөгү тематикалар кирет: *эмгектин мааниси, түрдүү кесиптер, кесип ээлери, ата-эненин кесиптери,* бош убакыт, китеп, музыка, бий, музыкалык аспаптар, ийримдер, мектептеги окуу предметтери, завод, фаврика,теле-радио, театр, журналистика, актер, кино-фильм, театр, спорттун түрлөрү, балдар эмнени каалайт, эмнени жактырат, келечекте ким болгусу келет, келечек максаттар, сүйгөн иши, кесиби тууралуу окуу материалдары жана аларга байланыштуу баарлашууга машыктыруу.

Кыргыз тилин үйрөтүүнүн деңгээлдери жана алардын мүнөздөмөсү

А деңгээли Кыргыз тилин эң жөнөкөй колдоно билүү деңгээли	**А1** **Баштапкы деңгээл**	**А1.1.** **1-класс** (карапайым көндүмдөр) **А1.2.** **2-4-класстар** (жөнөкөй көндүмдөр)
	А2 **Калыптануу деңгээли**	**5-7, 8-9--класстар** (Негизги көндүмдөр)
В деңгээли	**В1** **Орто деңгээл**	**10-11-класстар** (орто мектептин

Кыргыз тилин өз алдынча колдоно билүү деңгээли		стандартына ылайык толук көндүмдөр)
	B2 **Ортодон жогорку деңгээл**	**Жогорку окуу жай (бакалавр)**
С Эркин колдоно билүү деңгээли	**С1** **Жетик денгээл**	**Магистратура**
	С2 **Жогорку деңгээл**	**Адистикке жараша чыгармачыл жана изилдөө мезгили**

Мында байкалып тургандай, **А1 деңгээли (*кыргыз тилин үйрөнүүгө киришкен баштапкы мезгил)* 1-4-класстарды камтыйт. Анын ичинен, 1-класс карапайым деңгээл болуп эсептелинет. Анда** кыргыз тилин жаңыдан үйрөнө баштаган башка тилдүү балдар кыргызча сүйлөшүүгө үйрөнүүгө киришүү мезгили болуу менен, анын эң жөнөкөй көндүмдөргө ээ кылуу аркылуу жыйынтыкталат. Ал деңгээлде балдар ээ болуучу көндүмдөр жогоруда белгилеген сфералардын ичинен балага, анын жашоо жана окуу чөйрөсүнө жакынырааактарын камтыйт, ошону менен бирге, сүйлөшүүгө машыктыруучу жөнөкөй кырдаалдар, лексикалык чакан минимум, грамматикалык жөнөкөй формалар камтылмакчы.

Бул баскычты өткөндөр төмөндөгүдөй коммуникативдик иш-аракеттерге ээ болуп калышат, т.а:

-окуткан мугалими, класстартары менен кыргызча таанышып, өзүн тааныштырып, учураша жана коштошо билүүгө;

-өзү, ата-энеси, бир туугандары,жашаган дареги тууралуу айтып бере алууга;

-жашаган, окуган аймагы, андагы обьектилер, жандуу-жансыз заттар, тамак-аш, кийим-кече, үй буюмдарынын аталыштарын айта билүүгө;

-өзунүн жана түрдүү жандуу-жансыз заттардын турган ордун, кайда экенин, эмне кылып жатканын айта билүүгө;

-күндүн убактыларын, жуманын, айдын аталыштарын, жылдын мезгилдер менен эсебин кыргызча айта алуу;

-класстагы, мектептеги окуу-тарбия иштерине байланыштуу аткарылуучу иштерди түшүнүүгө,коюлган суроолорго кыргызча жооп бере алууга…

Ал эми**, 2-3-4-класстарда *тилдик жана сүйлөшүү көндүмдөрүнө машыктыруу мезгил болот*** да балдарды турмуштук жөнөкөй сфераларында сүйлөшүп-пикирлешүүгө көнүктүрүү менен, баштапкы киришүү деңгээлиндеги көндүмдөрдү андан ары улантат.

Бирок мындагы кадыресе көмдүмдөрдүн талаптарындагы башкы айырмачылык- анын түзүлүшү үч этаптан турат, т.а. кыргызча баарлашууга болгон **баштапкы жөнөкөй көндүмдөр** калыптанып, андан ары **баштапкы орто көндүмдөр** бекемделип, **баштапкы толук көндум** менен аякталат. Оку материалдары да ушундай багытта, бирин-бири толуктап улантткан мүнзөздө башталып, жыйынтыкталат.

Бул деңгээлди басып өткөн окуучулар заттык сандык жана кыймылды билдирген сөөздөрдү жана да жак, чак, жөндөмө мүчөлөрүн кебинде колдонуп, ***кадыресе күндөлүк алыш-бериш, сурап алуу-сурап билүү аракеттерине жарап калышат. Тактап айтканда:***

- класста окуу ишмердүүлүктөрүнө жараша айтылган сөздөрдү, көрсөтмөлөрдү түшүнө билүүгө, мугалимдин суроолоруна жооп бере алууга;

- кыргызча уруксат, кечирим сурай алууга, нерсенин эмне экенинсурап билүүгө жана сурап алууга;

-өзүнүн үй-бүлө мүчөлөрүнүн ар биринин ким экени, жашы, аткарган иштери, ата-энелерине,бир туугандарына жардам берүү тууралуу кыргызча маалымат бере алууга, ал тууралуу суроолорго жооп берүүгө;

-түрдүү жөнөкөй кырдаалдарга жараша берилген суроолорго кыскача, туура, так жооп бере алууга, өз оюн билдире алууга;

-аба ырайы, жаан-чачын, ага ылайык кийинүү, үй жаныбарларынын, жапайы айбанаттардын аттарын атай билүүгө;

-качан, каерде эмне кыларын, кайда бararын, учурда эмне кылып жатканын, буюмдун кимдики экенин, буюмдун канча, кандай экенин кыргызча айта алуу жана суроого так, туура жооп бере алууга көнүгүп калышат.

<u>Кыргыз тилин үйрөнүүдөгү кеп ишмердигинин талаптары жана анын мазмуну</u>

<u>(А1 деңгээли, 1-4-класстар)</u>

Бул деңгээл кыргыз тилин үйрөнүүдөгү I баскыч катары бааланат да, ал багыт берүүчү жана тилге машыктыруучу мезгил болуп кызмат аткарат

1.Угуп жатыгуу ишкердүүлүгүндө (аудирование) окуучучулар төмөндөгү көндүмдөргө ээ болуулары тийиш:

–Мугалимдин кыргызча учурашуусун, кайрылуусун түшүнө билүү;

— Окууга байланышкан түрдүү кырдаалдагы карым-катыштарда мугалим менен кыргызча мамилелешүүнүн тилин түшүнүү;

—Кыргыз тилиндеги тыбыштарды жана сөздөрдү, сүйлөмдөрдү туура угуп, укканды туура кайталап айта алуу, тексттерден тааныш жана бейтааныш сөздөрдү ажырата билүү;

— айлана-чөйрөдөгү буюмдардын, нерселердин, көрүнүштөрдүн кыргызча аталыштарын өздөштүрүү;

— бирөөнүн сураганын, түрдүү, жөнөкөй маалымдоолорун түшүнүү жана ага карата ал тилде жооп айтууга машыгуу, түшүнүүгө кыйын болгон учурда таяныч материалдарды пайдалана билүү.

2.Сүйлөө ишкердүүлүгү (говорение)

а**) Жеке кеп (монологическая речь):**

— өтүлүп жаткан материалдардын чегинде даярданып, чакан көлөмдө кеп сала билүү;

анын ичинде:

— буюмдардын, же предметтик сүрөттөрдүн атын жана жекече белгилерин айтып берүү;

— кырдаалдык сүрөттөр боюнча элестүү жагдайларды баяндоо;

— сюжеттик сүрөттөр боюнча эѕ жөнөкөй кыймыл-аракеттерди кыргызча түшүндүрүп, өз оюн билдире алуу;

— берилген эң жөнөкөй тема боюнча даярданып, айлана-чөйрөдө болуп өткөн жана болуп жаткан кубулуштар жөнүндө чакан баяндама жасоого үйрөнүү.

б) Маек кеби (диалогическая речь):

–Мугалим менен кыргызча учурашып, өз ара мамилелешүүдө, окууга байланыштуу сүйлөшүүдөкыргызча баарлашууга жетишүү;

— мугалим менен жана бирге окугандары менен кыргызча учураша билүү, окуу ишине байланышкан түрдүү кырдаалдарда сүйлөшүүгө активдүү катышуу;

— бирөөнүн сураганына, өтүнүчүнө жараша жооп бере алуу жана өзү да зарыл учурда керектүү маалыматты сурап билүүгө, бир нерсени сурап алууга үйрөнүү;

— турмуш-тиричиликти, көрүнүштөрдү чагылдырган эѕ жөнөкөй кырдаалда кыргызча мамилелеше билүү;

— кыргызча сүйлөшүү маданиятына үйрөнүү.

3.Жазууга, окууга жана которууга коюлуучу талаптар

А)**Жазуу ишкердүүлүгүнө коюлуучу талаптар**

— кыргыз тилиндеги тыбыштарды жана алар катышкан сөздөрдү, сүйлөмдөрдү көчүрүп жазууга машыгуу;

— угуп, чакан жат жазууну туура жазууга машыгуу;

— зарыл таяныч материалдардан пайдаланып, сүйлөмдөрдүн, маектердин үлгүлөрүн толуктай алуу.

Б)Окуу ишкердүүлүгүнө коюлуучу талаптар

— жөнөкөй сүйлөмдөрдү жана өтүлгөн материалдардын көлөмүндөгү чакан байланыштуу тексттерди үн чыгарып, ритми, интонациясы менен окуп өздөштүрүү;

— текстти окуп, ага карата суроо бере билүү, кайра өзү текстке таянып жооп таба алууга машыгуу.

В)Которуу ишкердүүлүгүнө коюлуучу талаптар

— өтүлгөн теманын көлөмүндөгү материалдарды, сөздүктү пайдаланып, которо алуу;

— эң жөнөкөй сөздөрдү, сүйлөмдөрдү сөздүксүз эле которууга жетишүү.

4.Окуу материалдары кандай тематикаларда тандалууга тийиш?

— мектеп, класс, окуучунун окуу куралдары, эмгек буюмдары, мугалим менен окуучунун окуу ишине байланышкан мамилелери жөнүндө;

— бала, анын үйү, үй-бүлөсү, үй-буюмдары, жашы, кийим-кечеси, дене мүчөлөрү, ден соолук, үй-бүлөдөгү туугандык мамилелери, башка балдар менен болгон достук мамилелери;

— бала курчап турган дүйнө, жашаган коомдук чөйрө, анын Ата Мекени, борбор шаар, баланын үйү, короо жайы, аны курчап турган жаратылыш, убакыт, мезгилдер, анын кубулуштары, балдардын оюндары, үй жана жапайы айбандар;

— баланын турмуш-чөйрөсүнө, түшүнүктөрүнө жакын нерселердин жана буюмдардын кайда, канча жана анын кимдики экендигин, ким же эмне кылып жаткандыгы, кыймыл-аракети, ким же эмне аткаргандыгы, бош убакытты туура пайдалануу тууралуу;

— балдар жашаган аймактардагы коомдук жайлар, кыргызча кеп маданиятына жатыктыруучу материалдар;

— балдар турмушун чагылдырган чакан, дүйнө таануу, өздөштүрүүнү көздөгөн тексттер, күлкүлүү майда ангемелер;

- Кыргыздын элдик оозеки чыгармаларынан үзүндүүлөр макал-лакаптар, табышмактар, жаңылмачтар ж.б.

5.Окуучулардын речтик компетенттүүлүгүн, практикалык машыгууларын жана жатыгууларын текшерүүдө эмнелер көңүлгө алынат?

А)Окуу ишкердүүлүгүндө: Окуу ылдамдыгы 1 минутада 30—60 муун, окуунун мүнөзү — муундап, бара-бара шар окуу. Тексттин оордугу 5—7 бейтааныш сөз, тексттин татаалдыгы 15—20 сөз, ар бир сөйлөмдө 2—4 сөз болушу мүмкүн.

Б)Жазуу ишкердүүлүгүндө: Сүйлөмдү катасыз, элементи менен жазууга (адегенде көчүрүп, кийинчерээк угуп жазуу) көнүгүү, орфографиялык, пунктуациялык каталарын жоюу.

В)Сүйлөө ишкердүүлүгүндө:

— кыргыз тилиндеги тыбыштарды туура айтуусу;

— кыргызча интонацияны так сактоо;

— лексикалык каражаттарды туура, өз орду менен колдонуусу;

— грамматикалык жактан сүйлөмдүн туура курулушу;

— тексттин мазмунун туура, кыскача баяндап берүү;

— маектешүүдө суроону так коюу;

— маектешип жаткан адамдын суроосун түшүнүүсү, суроого карата жооптун шайкеш келиши;

— маектешүүнү ырааттуу уланта билүүсү;

— кыргызча кеп маданиятына жатыгуу деsгээли.

Маектешүүдө суроо-жооп 2—5ке чейин болушу мүмкүн.

Кыргыз тилин үйрөтүүнүн окуу жүктөмү, сүйлөшүү чөйрөлөрү жана анын базалык мазмуну

Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүүчү окуу орус тилинде жүргүзүлгөн мектептеринде КРнын Билим берүү министрлиги бекиткен жаңы окуу планына жараша кыргыз тили предмети 1-9-класстарда жумасына 3 сааттан окутулат. Тактап айтканда:

1-класста – жумасына 3 саат, бардыгы – 102 саат;

2-класста – жумасына 3 саат. бардыгы – 102 саат;

3-класста –жумасына 3 саат, бардыгы – 102 саат;

4-класста –жумасына 3 саат, бардыгы – 102 саат;

ПРОГРАММАНЫН МАЗМУНУ
1-класс:

Карапайым деңгээл: алгачкы көндүмдөр
Негизги компетенциялар

Тилдик компетенциялар

Фонетика:

Кыргыз тилинин төл тыбыштары: ө. ү, ң, кы, гы, ж жана созулма үндүүлөр: аа, оо, уу, ээ, өө, үү жана алар катышка сөздөр

Лексика:

Активдүү лексика: 110-120 сөз, пассивдүү: 50-70 сөз

Грамматика:

Ким? Эмне? - деген суроолорго жооп берген зат атооч сөздөрү жана ат атоочтор; Кайда? Кана? Каерде? -деген суроолорго жооп берген заттын турган ордун билдирүүчү сөздөр; Канча? Канчоо? Канчанчы? Неченчи? – деген суроолорго жооп берген заттын санын жана иретин (1-100) билдирген сөздөр, **-ынча** мүчөсүнүн варианттары; Кайда? Каякка? деген суроолорго жооп берүүчү заттын кыймыл-аракетинин багытын билдирген сөздөр; Кандай?-деген суроого жооп берген заттын сапатын билдирген сөздөр; **Эмне кылат? Эмне кылып жатат? Эмне кылып жатышат?** деген суроолорго жооп берген этиш сөздөрү, **-ышат** мүчөсүнүн өзгөрүү варианттары. Илик жөндөмөнүн **–нын** мүчөсүнүн зат атоочторго жалганышы; сурама **–бы** бөлүкчөсү; **ооба, жок, эмес** деген кызматчы сөздөр; 1-2-3-жактын жак-таандык **–ым, -ың, -ы** мүчөлөрү, алардын өзгөрүү варинттары. Мезгилди билдирген тактооч сөздөрү.Буюруу маанисиндеги сөздөр.

Коммуникативдик компетенциялар

Угуу ишмердиги: Мугалимдин айтуусунда жана окуп берүүсүндө сөздөрдү, анда катышкан кыргыз тилиндеги төл тыбыштарды туура угуу жана ага жатыгуу.

Сүйлөө ишмердиги.

Маек кеби: Мугалим жана окуучу менен саламдашып, учураша билүү, күндөлүк окуу-таануу, өздүк, социалдык-маданий, каалоо-кызыкчылык жана жүрүм-турум, этикет чөйрөлөрүнө ылайык, эң жөнөкөй темаларда, карапайым деңгээлде, предметерди сурап-алуу, маалыматтарды сурап алуу маанисинде чакан формада маектеше алуу.

Жеке кеп: күндөлүк окуу-таануу, өздүк, социалдык-маданий, каалоо-кызыкчылык жана жүрүм-турум, этикет чөйрөлөрүнө ылайык, эң жөнөкөй темаларда, карапайым деңгээлде маалыматтарды чакан формада айтып, оюн билдире алуу.

Нерселердин эмне, кандай, канча жана кимдики экендиги, анын кайда турары, кимдин эмне кылып жаткандыгы тууралуу баяндам, жөнөкөй,

карапайым деңгээлде баяндап берүүгө жетишүү. Мындай баяндоолордо сүйлөм эки же үч сөздөрдөн туруп, беш-алды сүйлөмгө чейин болуусу мүмкүн.

Окуу ишмердиги: кыргыз тилинде предметтердин аталыштырын жана чакан толук эмес диалогдорду өз оюн билдирип толуктап жаза алуу.

Социалдык- маданий компетенциялар:

-Кыргызча саламдашуу, учурашуу этикетине үйрөнүү;

-Кыргыз Республикасы, кыргыз эли, улуттук кийимдери, салт-санаасы, тамак-ашы тууралуу таанышуу;

- кыргыз элинин маданий-этнографиялык жайлары, улуу адамдары туурасында маалыматтуу болуу;

-Кыргыз жомокторун, макал-лакаптарын, балдар үчүн элдик ырларын окуп-таанышуу.

1-класс, жумасына- 3 сааттан, жыл бою-104 саат
1-чейрек-27 саат

Сүйлөшүү чөйрөлөрү	**Коммуникативдик компетенциялар**	**Сааты**	**Базалык материал**	**Тилдик компетенциялар**
Жүрүм-турум, этикет	Саламдашуу,таанышa билүү	2	-Саламатсызбы? -Саламатчылык.	Ким? Эмне? деген суроого жооп берүүчү зат атооч сөздөрү, **–гы,-кы** тыбыштары
Окуу-таануу чөйрөсү	Адамдын ким экенин, буюмдун эмне экенин сурап билүү	4	-Бул ким? -Ал бала(кыз) (мугалим). -Бул эмне? -Ал (үй) китеп.	Ким?Каякта? Кайда? деген суроого жооп берген сөздөр. **ө.ү** тыбыштары
Социалдык-маданий чөйрө	**Заттын бир жакка таандык экендигин билдирүү**	**6**	-Бул-менин үйүм (бөлмөм, ж.б.)	Атооч сөздөрүнө -**ын** жана**–ым, -ы (сы)** таандык мүчөсүнүн жалганышы
Өздүк чөйрө	Кимдин кайда (каерде, каякта?) экендигин айтуу	5	-Сергей (Мугалим) каякта? -Сергей (мугалим)	**ээ,өө,уу** созулма үндүүлөрү

Социалдык-маданий чөйрө Табият, экология чөйрөсү	Эмненин кайда (каерде, каякта?) экендигин атуу Заттын көп экенин айтуу Чейрек боюнча жыйынтыктоо	4 4 2	бөлмөдө (класста) -Адилет каякта? -Адилет короодо (бөлмөдө) -Булар кимдер? (эмнелер) -Алар:атам, апам, эжем,иним (окуучулар) (өрдөктөр)	**үү,оо** созулмалары. Зат атооч сөздөрүнө **–лар** мүчөсүнүн уланышы

2-чейрек- 22 саат

Сүйлөшүү чөйрөлөрү	Коммуникативдик компетенциялар	Сааты	Базалык материал	Тилдик компетенциялар
Өздүк чөйрө	Нерсе, адам тууралуу сурап билүүгө үйрөнүү	7	-Бул Жамалбы? -Ооба, бул Жамал. -Жок, ал Жамал эмес. -Жамалбы же Айжанбы?	*-бы* мүчөсү **Ооба, жок, эмес** сөздөрү менен ойду ырастоо же тануу -же бөлүкчөсү
Окуу-таануу чөйрөсү	Заттын канча экенин айтуу	4	-Бул канча (канчоо) алма (китеп)? -Ал беш (бешөө) алма (китеп).	Канча, канчоо?- деген суроолорго жооп берген сөздөрдү кепте колдонууга машыктыруу
Окуу-таануу жана социалдык-	Заттын канча жана канчанчы турган ордун	*4*	Бүгүн канчанчы декабрь? Класста канча	

маданий чөйрөлөр	айтып үйрөнүү		окуучу бар?	
Өздүк чөйрө	Кимдин, эмненин учурда эмне кылып жатканын айта билүү (жекелик түрү) Чейректик кайталоо, жазуу, талдоо сабагы	5 2	-Мен ойноп жатам (сен ойноп жатасың, ал ойноп жатат)	Канчанчы, неченчи суроолорунун маанисин билүү Этиштин учур чагынын суроосу: Эмне кылып жатат?

3-чейрек, 30 саат

Сүйлөшүү чөйрөлөрү	**Коммуникативдик компетенциялар**	**Сааты**	**Базалык материал**	**Тилдик компетенциялар**
Өздүк чөйрө	Кимдин, эмненин учурда эмне кылып жатканын айта билүү (көптүк түрү)	5	-Биз ойноп жатабыз (силер ойноп жатасыңар, алар ойноп жатышат	Эмне кылып жатышат?-деген суроого жооп берген сөздөр
Социалдык-маданий чөйрө	Заттын кандай экенин айтып үйрөнүү	5	Бул үй- бийик (Бул шире таттуу)	Жатат- жардамчы этиштин кепте колдонулушу. **Кандай?** деген суроого жооп берген сөздөрдүн маанисин түшүнүү, суроого жооп бере билүү
Жүрүм-турум чөйрөсү	Бир нерсенин бар же жок экенин билдирүү	8	Ооба, (менде, сенде, анда, бизде, силерде,	Ооба, жок сөздөрүнүн маанисин

Социалдык-маданий чөйрө	Кыймыл-аракеттин бир жакка багытталгандыгын айтуу	4	аларда) телефон бар (жок) -Сен каякка барасың? -Мен үйгө (стадионго) барам.	кеңейтип үйрөнүү Диалогдордо, монологдук кепте кайда? Каяка? деген суроолордун кептеги маанисин түшүнүү.
Жүрүм-турум жана окуу-таануу чөйрөлөрү	**-быз -сынар** мүчөлөрүн туура колдонуп, кимдин ким экенин маданияттуу айтууга машыгуу	6	Биз-окуучубуз. -Силер – окуучусуңар. -Ооба (жок)	**-быз -сыңар** жак мүчөлөрүнүн зат атооч сөздөрүнө уланышы, алардын варианттары, өзгөрүү себептерин өздөштүрүү
Чейректик кайталоо		2		

4-чейрек - 27 саат

Сүйлөшүү чөйрөлөрү	Коммуникативдик компетенциялар	сааты	Базалык материал	Тилдик компетенциялар
Окуу-таануу жана өздүк чөйрөсү	Буюмдун кимдики экендигин айтып, диалогго катышуу	4	Бул китеп Асандыкы (Асандыкы эмес, Сергейдики).	**Кимдики** деген суроого жооп берип, жалпы таандык **–ныкы** уландысын туура пайдалануу, анын өзгөрүү варианттарын билүү
Өздүк жана	Бир нерсеге макул эмес экендигин	6	-Мен барам (барбайм)	**Этиштин терс формасын кепте**

жүрүм-турум чөйрөлөрү	билдирүү		-Сен окуйсуң+бу (окубайсың+бы)	**колдонуу -ба-й-мын, ба-й-сың, -ба-й-т**
Табият жанан социалдык-маданий чөйрөлөрү	Санды билдирген аз, көп сөздөрүн, 1-50 сандарын кыргызча айтып кепте колдоно алуу, 1-класста өтүлгөндөрдү жалпылоо, жыйынтыктоо	8 3	Кыргызстанда тоолор, суулар көп. Айылда автобус аз.	**1-50** сандарын кыргызча айта билүү, маанилерин түшүнүү

<u>2-класс</u>
<u>(тилдик жана сүйлөшүү көндүмдөрүнө машыктыруу мезгили)</u>
<u>Негизги компетенциялар</u>

<u>Тилдик компетенциялар</u>

Фонетика

Кыргыз тилинин төл тыбыштары,алардын айтылышы менен жазылышы, аларды кайталап эске түшүрүү жана сүйлөөдө, жазууда колдонуу

Лексика

Активдүү жана пассивдүү лексика, анын ичинен активдүү лексика: 220-250

Грамматика

Суйлөм, оюн сүйлөм түрүндө бере билүү.Сөздөрдүн орун-тартибин сүйлөөдө туура сактоо. Ойду жай сүйлөм түрүндө айтуу, анын аягына чекит коюлушу; Оюн суроолуу сүйлөм менен берүү, аягына суроолоруу белгинин коюлушу; Сөзгө –**бы** сурама бөлүкчөсүнүн уланышы; Ким? Кимдер? Эмне? Эмнелер? Кимдики?

Кимдин? Эмненин? Канча? Канчанчы?-деген суроолорго жооп берип оюн билдирүү. Орунду билдирүүчү алдында, артында, жанында, ичинде сөздөрү; Кайда? Каерде? Кандай деген суроолорго жооп берип, оюн билдирүү.

Биреөгө буюруу иретинде кайрылуу; -чы сурама бөлүкчөсү; этиштин терс маанисин уюштурган –**ба** мүчөсү; Эмне кылат? Эмне кылып жатат? Эмне кылды? Ким (эмне) кайда (каякка) барат? Ким (эмне) кайдан келди? Ким (эмне) качан эмне кылат (эмне кылды, эмне кылат, эмне кылып

жатат)?Убакытты саат менен билдирүү? Эмне жагарын, эмне жакпай турганын сүйлөшүүдө билдирүү.

Керек, керекпи, керек эмес сөздөрүн сүйлөшүүдө колдонуу; Бир нерсени аткарууга уруксат суроо (-бы жана эмес бөлүкчөлөрү);Бар, жок, бар экен, жок экен сөздөрүн колдонуп оюн айтуу; Кыргызча кечирим суроого үйрөнүү; Ким канча жашта экенин сурап билүү; ким кайда жашай турганын айтуу;Бар, жок сөздөрүн колдонуп оюн билдирүү.

Коммуникативдик компетенциялар:

Сүйлөө. Маек кеби. Темага жана сүйлөшүү чөйрөлөрүнө жараша, грамматикалык котегорияларды колдонуп, кыска маектешүүлөргө катышуу, оюн айта алуу.

Жеке кеп. Үйрөнгөн лексикалык, грамматикалык формаларды колдонуп, кыска жана жөнөкой мазмунда өз оюн өз алдынча айта алуу. Көргөнү, укканы тууралуу жөнөкөй баяндоо, көрүнүштү, буюмду жөнөкөй сыпаттоо.

Угуу. Мугалимдин жекече кайрылууларын, класcташтарынын айткан жөнөкөй деңгээлдеги сөздөрүн, айтылган жөнөкөй жарыяларды, кайрылууларды өтүлгөн грамматикалык-лексикалык материалдардын чегинде, сүлөшүү сфераларга жараша туура угуп түшүнүү, сүйлөшүүгө даяр болуу.

Окуу. Берилген темага жараша, үйрөнгөн грамматикалык-лексикалык минимумдун чегиндеги чакан, жөнөкөй тексттерди окуу жана түшүнүү.

Маданий компетенциялар:

-Кыргыз балдар адабиятынын элдик үлгүлөрүнөн, жазма адабияттын учурдагы үлгүлүү ыр, аңгеме, жомоктору, табышмактары жанан жаңылмачтары менен таанышуу, аларды окуп-үйрөнүү,

-Кыргыз Республикасынын улуттук символдору, кыргыз элинин улуттук буюмдары, табияты, белгилүү адамдары жана жерлери тууралуу маалымат алуу.

2-класс, жумасына 3 сааттан, жылына 104 саат
1-чейрек-27 саат

Сүйлөшүү чөйрөлөрү	Коммуникативдик компетенциялар	сааты	Базалык материал	Тилдик компетенциялар

Окуу-таануу чөйрөсү	Улуу-кичүү адамдар менен саламдаша билүү	3	Саламатсыздар бы, достор! Ассалоом алейкум, чоң ата!	1-класста өтүлгөн фон.гр.матер-ды эске түшүрүү, кайталоо.
Социалдык-маданий чөйрө	Ким кайда жашаарын айта билүү	3	Мен Бишкекте жашайм.	**Сүйлөм**, анын түзүлүшү
Окуу-таануу чөйрөсү	Ким кайда окуурун айта билүү	3	Мен 2-класста окуйм	**Жай сүйлөм,** ойду жайынча баяндоо, тыныш белгиси
Табият чөйрөсү	Туулуп-өскөн жерин сүйөрүн сурап билүү	3	Сен туулган-жериңди сүйөсүңбү?	**Суроолуу сүйлөм,** -бы мүчөсүнүн катышы, анын мааниси, тыныш белгиси
Кундөлүк-турм-тиричилик чөйрөсү	Бир ишти аткарууну буюруу	3	Асел, гүлгө суу куй	**Буйрук сүйлөм,** анын мааниси.
Өздүк чүйрө	Досу тууралуу айтып тааныштыруу	3	Бу—менин досум Сергей	**Ким, кимдер?** деген суроого жооп берген сөздөр менен сүйлөм, текст талдоо
Табият чөйрөсү	Заттардын эмне экенин айта билүү	4	Биз саякатка чыктык	**Эмне, эмнелер?** деген суроого жооп берген сөздөр менен сүйлөм, текст талдоо

Окуу-таануу чөйрөсү Кайталоо, бышыктоо,жазуу-талдоо сабактары	Заттардын кимдики экендигин айтуу	3 2	Бул китеп, дептерлер меники (меники эмес)	**Кимдики?** деген суроого жооп берген сөздөр, сөзгө **эмес** терс маанини билдирген сөздүн катышып айтылышы

<u>**2-чейрек, 22 саат**</u>

Сүйлөшүү чөйрөлөрү	**Коммуникативдик компетенциялар**	**Сааты**	**Базалык материал**	**Тилдик компетенциялар**
Социалдык-маданий чөйрө	Жашаган мекени тууралуу айта билүү	3	Менин мекеним-Кыргызстан	**Кимдин?** деген суроого жооп берген сөздөр менен сүйлөм, текст талдоо
Табият чөйрөсү	Заттар тууралуу баяндап айта билүү	3	Мектеп короосунда эмнелер бар?	**Эмненин?** деген суроого жооп берген сөздөр менен сүйлөм, текст талдоо

Өздүк чөйрө	Канча жашта экенин айтуу	2	Мен 8 жаштамын	**Канча?** деген суроолорго жооп берген сөздөр менен сүйлөм, текст талдоо
Каалоо-кызыкчылык чөйрөсү	Заттын турган иретин айта билүү	3	Биздин команда 1-орунда	**Канчанчы?** деген суроого жараша сүйлөм, текст талдоо
Каалоо-кызыкчылык чөйрөсү	Заттын жайгашкан ордун айта билүү	4	Стадион-биздин үйдүн жанында	Орунду билдирген **алдында, артында, жаныныда, ичинде**-деген сөздөр
Социалдык-маданий чөйрө	Кандай нерсени аларын айтуу	4	Мен кызыл алма (көйнөк) алам (М.: Базарда, Дүкөндө)	**Кандай?** деген суроого жараша сүйлөм, текст талдоо
Жазуу, талдоо, кайталоо, бышыктоо сабактары		3		

3-чейрек, 33 саат

Сүйлөшүү чөйрөлөрү	Коммуникативдик компетенциялар	Сааты	Базалык материал	Тилдик компетенциялар
Жүрүм-турум чөйрөсү	Кыргызча өтүнө билүү	2	Кирүүгө (класска, бөлмөгө) уруксатпы?	Өтүнүүнү туюнткан сөздөр жана айтуу

				интонациясы
Окуу-таануу чөйрөсү	Нерсени сурап алуу	2	Сергей, китебиңди берчи?	Сурап алууну туюнткан сөздөр, **-чы бөлүкчөсү** жана айтуу интонациясы
Табият чөйрөсү	Бирөөгө буйрук иретинде кайрыла билүү	3	Сергей, гүлдү үзбө (бутакты сындырба)!	Этиштин **–ба терс маанини бирдирген мүчөсү** уланган сөздөр
Социалдык-маданий чөйрө	Алдыда боло турган окуя (жаңылык) тууралуу айтуу	3	Жакында Нооруз майрамы болот	**Эмне болот? Эмне кылат?** деген суроого жооп берген сөздөр
Күндөлүк турмуш-тиричилик чөйрөсү	Кимдин эмне кылып жатканын айтуу	3	Сергей ойноп жатат	**Эмне кылып жатат?** деген суроого жооп берген сөздөр менен сүйлөм түзүү
Табият чөйрөсү	Кимдин эмне кылганы тууралуу айтуу	3	Апам көчөт (атам бак) тикти	**Эмне кылды?** деген суроого жараша сүйлөм түзүү
Жүрүм-турум чөйрөсү	Кимдин кайда барарын айтуу	3	Алена курбусуна барат	**Ким кайда (каякка) барат?** деген суроого жараша сүйлөм түзүү
Күндөлүк-турмуш-тиричилик чөйрөсү	Кимдин кайдан келгендигин айтуу	3	Атам жумуштан (Таластан) келди	**Ким (эмне) кайдан келди?** деген суроого

Өздүк чөйрө Социалдык-маданий жана күндөлүк турмуш чөйрөлөрү Каалоо, кызыкчылык чөйрөсү Жазуу, быйыштоо сабактары	Туулган күн тууралуу аңгемелешүү Убакыттын канча болгонун (саат, күн, жума, ай) айта билүү Кимге эмне жагарын (жакпай турганын) айтуу	3 3 3 2	Эртең менин туулган күнүм Сергей, ийрим (сабак) саат 1де башталат Мага мультфильм жагат	жараша сүйлөм түзүү **Качан?** деген суроого жооп берген сөздөр **(ким качан эмне кылат, эмне кылды?)** **Качан, эмне кылды?** деген суроолорго жараша сүйлөм түзүү **Жагат, жакпайт, жагабы?** деген сөздөр менен сүйлөм түзө билүү

4-чейрек, 27 саат

Сүйлөшүү чөйрөлөрү	Базалык материал	Сааты	Тилдик компетенциялар	Коммуникативдик компетенциялар
Окуу-таануу чөйрөсү	Мага кайчы (өчүргүч) керек	4	**Керек, керекпи, кереги жок** деген сөздөр менен сүйлөм түзө билүү	Бир нерсенин керек же кереги жок экенин айта билүү

Социалдык-маданий чөйрө	Кирүүгө (алууга) уруксатпы?	3	**-бы** сурама бөлүкчөсүнүн, **эмес** терс формасынын маанисин билүү	Бир нерсе аткарууга уруксат сурай билүү
Күндөлүк турмуш-тиричилик чөйрөсү	Ооба, Сергей класста бар экен (жок экен)	4	Бар, жок, бар экен, жок экен сөздөрүнүн маанисин билүү	Заттын бар экени же жок экени тууралуу айта билүү
Жүрүм-турум чойрөсү	Апа, кечирип коюңузчу	3	Кечирим суроо сөздөрүн билүү	Туура эмес жүрүм-турумү үчүн кечирим сурай билүү
Өздүк чөйрө	Чоң атам сексен жашта	4	Кыргызча санак сөздөрүн билүү	Кыргызча санай билүү
Табият чөйрөсү	Аюу токойдо жашайт	5	Кайда (каерде), эмне кылат? – суроолорунун маанисин билүү	Заттын кайда (каерде) турган ордун баяндап айта алуу
Жазуу, талдоо, жалпылоо, кайталоо сабактары		4		

3-класс
Негизги компетенциялар

Тилдик компетенциялар

Фонетика

Кыргыз тилинин төл тыбыштарын сөздө, сүйлөмдө туура колдоно билүүгө машыгуу, алардын айтылышы менен жазылышы, аларды кайталап эске түшүрүү жана сүйлөөдө, жазууда колдонуу

Лексика

Активдүү жана пассивдүү лексика, анын ичинен активдүү лексика: ………………………

Гр*амматика:* Унгу жана мүчө тууралуу түшүнүк. Көптүктүн-**лар** мүчөсү, анын мааниси, варианттары тууралуу билүү

Орунду билдирүүчү **-да** мүчөсү, варианттары, багытты көрсөтүүчү **–га** мүчөсү, анын варианттары, 3-жактагы таандыктын **–нын** мүчөсү, варианттары, **эмес** сөзү, анын тануу мааниси, 1-жактагы таандыктын **–ым** мүчөсү, варианттары, 3-жактын **–ы** таандык мүчөсү, варианттары;

Этиштин учур чагы, өткөн чагы, келер чагы тууралуу түшүнүк

Барыш жөндөмөсүнүн –га, табыш жөндөмөнүн **кимди? эмнени?** деген суроолоруна жооп берген сөздөр (-**ны** мүчөсү)

Барыш жөндөмөнүн кимге? эмнеге? суроолору (-га мүчөсү)

Жатыш жөндөмөнүн **кимде? эмнеде?** деген суроолоруна жооп берген сөздөр (-да мүчөсү)

Чыгыш жөндөмөсүнүн **Кимден? Эмнеден? деген** суроолоруна жооп берген сөздөр

Ким менен? Эмне менен? суроолоруна жооп берген сөздөр

Чейин, **кийин** жандооч сөзү, анын мааниси

Экен, эле, абдан, эң, жөнүндө, тууралуу, кандай экен? канча экен? деген суроо боюнча иштей билүү

Коммуникативдик компетенциялар:

Сүйлөө. Маек кеби. Темага жана сүйлөшүү чөйрөлөрүнө жараша, грамматикалык котегорияларды колдонуп, кыска маектешүүлөргө катышуу, маектерди толуктап, улантып оюн айта алуу.

Жеке кеп. Үйрөнгөн лексикалык, грамматикалык формаларды колдонуп, кыска жана жөнөкөй мазмунда сүйлөмдөрдү оозеки жана жазуу жүзүндө өз оюн өз алдынча айта алуу. Көргөнү, укканы тууралуу жөнөкөй баяндоо, көрүнүштү, буюмду жөнөкөй сыпаттоо.

Угуу. Мугалимдин жекече кайрылууларын, классташтарынын айткан жөнөкөй деңгээлдеги сөздөрүн, айтылган жөнөкөй жарыяларды, кайрылууларды өтүлгөн грамматикалык-лексикалык материалдардын чегинде, сүлөшүү сфераларга жараша туура угуп түшүнүү, сүйлөшүүгө даяр болуу.

Окуу. Берилген темага жараша, үйрөнгөн грамматикалык-лексикалык минимумдун чегиндеги чакан, жөнөкөй тексттерди окуу жана түшүнүү.

Маданий компетенциялар:

-Кыргыз балдар адабиятынын элдик үлгүлөрүнөн, жазма адабияттын учурдагы үлгүлүү ыр, аңгеме, жомоктору, табышмактары жана жаңылмачтары менен таанышуу, аларды окуп-үйрөнүү

-Өзү, айлана-чөйросу, окуган, жашаган жери, достору, бир туугандары, ата-энеси жана Кыргыз Республикасынын улуттук символдору, кыргыз

элинин улуттук буюмдары, табияты, белгилүү адамдары жана жерлери тууралуу маалымат алууну улантуу.

3-класс,
жумасына – 3 саат, жыл бою-105 саат
1-чейрек -27 саат

Сүйлөшүү чөйрөлөрү	**Базалык материал**	**Сааты**	**Тилдик компетенциялар**	**Коммуникативдик компетенциялар**
	2-класста өтүлгөндөрдү эске түшүрүү	2		
Окуу-таануу чөйрөсү	Сергей –окуучу	3	Унгу жана мүчө тууралуу түшүнүк	Заттын эмне, кандай экенин сыпаттап айта алуу
Күндөлүк турмуш-тиричилик чөйрөсү	Булар-көгүчкөндөр	3	Көптүктүн- **лар** мүчөсү, анын мааниси, варианттары тууралуу билүү	Заттын көп экендигин кыргызча айта билүү
Социалдык-маданий чөйрө	Гүл-терезеде	4	Орунду билдирүүчү **-да** мүчөсү, варианттары тууралуу билүү	Заттын турган орду каер экенин кенен айта билүү
Каалоо-кызыкчылык чөйрөсү	Дем алышта киного барам	4	Багыт берүүчү **–га** мүчөсү, анын варианттары тууралуу билүү	Бир нерсени каалаганын айтуу
Өздүк чөйрөсү	Бул-Сергейдин үйү (эмес)	3	3-жактагы таандыктын – **нын** мүчөсү, варианттары,	Заттын бир жакка таандык же таандык эмес экенин айтып билдирүү

Турмуш-тиричилик чөйрөсү Социалдык-маданий чөйрө	Бул-менин досум (эмес) Булар-мелдештин катышуучулары Жазуу, талдоо, каталоо сабактары	3 2 3	**эмес** сөзү, анын тануу мааниси 1-жактагы таандыктын **– ым** мүчөсү, варианттары 3-жактын **–ы** таандык мүчөсү, варинаттары	Заттын бирөөгө тиешелүү экенин айтуу Бирөөнү сыпаттап, мүнөздөп айта алуу

2-чейрек, 22 саат

Сүйлөшүү чөйрөлөрү	**Базалык материал**	**Сааты**	**Тилдик компетенциялар**	**Коммуникативдик компетенциялар**
Окуу-таануу чөйрөсү Каалоо-кызыкчылык чөйрөсү Социалдык-мадданий чөйрө Күндөлүк турмуш-	Сергей китеп окуп жатат Наташа кино көрдү Жакында Жаңы Жыл келет Каникулда айылга барам	5 5 4 4	**Этиштин учур чагы** тууралуу түшүнүк **Этиштин өткөн чагы** тууралуу түшүнүк **Этиштин келер** чагы тууралуу түшүнүк **Барыш жөндөмөсүн**	Учурда болуп жаткан кыймыл-аракетти айтуу Болуп-өткөн кыймыл-аракет тууралуу айтуу Алдыда боло турган кыймыл-аракетти айтуу Качан, каякка барарын айта билүү

тиричилик чөйрөсү	Жазуу, талдоо, жалпылоо сабактары		**үн –га мүчөсү,** анын багытты билдирүү мааниси	

3-чейрек, 33 саат

Сүйлөшүү чөйрөлөрү	**Базалык материал**	**Сааты**	**Тилдик компетенциялар**	**Коммуникативдик компетенциялар**
Социо-маданий чөйрө	Сен Аленаны көрдүңбү?	4	Табыш жөндөмөнүн **кимди? эмнени?** деген суроолоруна жоопберген сөздөр (**-ны** мүчөсү)	Кимдир-бирөөнүн издеп жүргөнүн же тапканы айтуу
Жүрүм-турум, этикет чөйрөсү	Мен Аскар байкеге жолуктум	4	Барыш жөндөмөнүн кимге? эмнеге? суроолору (-га мүчөсү)	Бирөөгө урматтоо менен мамиле жасай билүү
Күндөлүк турмуш-тиричилик чөйрөсү	Китеп – Сергейде (Газета - атамда)	4	Жатыш жөндөмөнүн **кимде? эмнеде?** деген суроолоруна жооп берген сөздөр (-да мүчөсү)	Заттын кайда, каерде же буюмдун кимде же эмнеде (кайда, каерде) экенин айтуу
Социалдык-	Комуз өрүк	5	Чыгыш	Заттын, буюмдун

маданий жана табият чөйрөлөрү	жыгачынан жасалган		жөндөмөсүнүн **Кимден? Эмнеден? деген** суроолоруна жооп берген сөздөр	эмнеден жасалганын, кимден алганын айтуу
Окуу-таануу сөйрөсү	Сергей Алена менен бирге отурат (Сергей боек менен боеду)	5	**Ким менен? Эмне менен?** суроолоруна жооп берген сөздөр	Ишти эмне менен аткарганын (ким менен бирге) айтуу
Табият, экология чөйрөсү	Тоого чейин км. жол бар	4	**Чейин** жандооч сөзү, анын мааниси	Бир нерсеге чейин канча аралык бар экенин айтуу
Күндөлүк турмуш-тиричилик чөйрөсү	Сабактан кийин ийримге барам	4	**Кийин** жандооч сөзү, анын мааниси	Алдыда аткара турган иштер тууралуу айта билүү
	Жазуу,кайталоо сабактары	3		

<u>4-чейрек, жумасына - 27 саат</u>

Сүйлөшүү чөйрөлөрү	**Базалык материал**	**Сааты**	**Тилдик компетенциялар**	**Коммуникативдик компетенциялар**
Өздүк чөйрө	Сергей жакшы бала экен (Жакшы китеп	4	**Экен, эле** сөздөрү, алардын	Адамдын, нерсенин кандай экенин мүнөздө

	экен. Кечээ жакшы кино болгон эле)		мааниси	айтуу
Каалоо, кызыкчылык чөйрөсү	Эң сонун (абдан жакшы) кино экен	4	**Абдан, эң** сөздөрү, алардын мааниси	Нерсени, окуяны күчөтө баалап айта билүү
Социалдык-маданий чөйрө	Биз Манас баатыр жөнүндө (тууралуу) жакшы билебиз	3	**Жөнүндө, тууралуу** сөздөрү, алардын мааниси	Бир адам (нерсе тууралуу) баяндап айта алуу
Табият,экология чөйрөсү	Гүл кооз экен	5	**Кандай экен?** деген суроого жараша иштей билүү	Нерсенин кандай экендиги тууралуу сыпаттап, мүндөп аңгемелеше алуу
Күндөлүк турмуш-тиричилик жана окуу-таануу чөйрөсү	Жөжөлөр жетөө экен	5	**Канча экен?** деген суроо боюнча иштей билүү	Нерсенин канча экендиги тууралуу аңгемелеше алуу
	Жазуу, талдоо, жалпылоо сабактары	4		

4-класс
Негизги компетенциялар

Тилдик компетенциялар

Фонетика

Кыргыз тилинин төл тыбыштарын, алардын айтылышы менен жазылышын кеңейтип эске түшүрүү жана сүйлөөдө, жазууда колдонуу.

Лексика

Активдүү жана пассивдүү лексика, анын ичинен активдүү лексика: …………………………..

Грамматика: Сөз жасоочу мүчөлөр: (**-стан, -лык, -луу), к**есипти билдирүүчү –**чы** мүчөсү

Сөз жасоочу (**-лар, -мын, -быз** мүчөлөрү), терс маанини билдирген –**ба мүчөсү жана эмес** сөзү.

Жалпы таандык –**ныкы** мүчөсү

Этиштин учур чагы (кенениреэк үйрөнүү),э**тиштин өткөн чагы** (кенениреэк үйрөнүү),э**тиштин келер чагы** (кенениреэк үйрөнүү)

Кимдин? Эмненин? деген суроолор боюнча текст менен иштөө. **К,П тыбыштарынын** өзгөрүү табияты

Кимге? Эмнеге?, кимди? Эмнени?, кимде? Эмнеде? (бар, жок) деген суроолорго жараша текст менен иштөө, к**имден? Эмнеден?** (кийин, мурда) деген суроолорго жараша текст менен иштөө

Ким менен? Эмне менен? Кайда (каякка чейин)суроолорунун байламталык жана жандоочтук маанилери

Каерде? Кайда? Каякта? (**алдында, артында, жанында, үстүндө, астында**) суроолоруна жараша текст менен иштөө

-бы, беле, эле, экен бөлүкчөлөрү, кептеги мааниси

Абдан, эң, аябай сөздөрү, алардын маанилери

Жөнүндө, тууралуу (ким,эмне жөнүндө, ж.б.)

Эмне үчүн? Эмнеге? суроолору, алардын маанилери

Сын+зат атооч, сан+зат атооч, ат **атооч+зат атооч** сөздөрүнөн түзүлгөн сөз айткаштары.

Коммуникативдик компетенциялар:

Сүйлөө. Маек кеби. Темага жана сүйлөшүү чөйрөлөрүнө жараша, грамматикалык котегорияларды колдонуп, кыска маектешүүлөргө катышуу, мактерди толуктоо, жаңы маек үлгүлөрүн түзүү, оюн айта алуу.

Жеке кеп. Үйрөнгөн лексикалык, грамматикалык формаларды колдонуп, кыска жана жөнөкой мазмунда өз оюн өз алдынча айта алуу. Көргөнү, укканы тууралуу жөнөкөй баяндоо, көрүнүштү, буюмду жөнөкөй сыпаттоо.

Угуу. Мугалимдин жекече кайрылууларын, классташтарынын айткан жөнөкөй деңгээлдеги сөздөрүн, айтылган жөнөкөй жарыяларды, кайрылууларды өтүлгөн грамматикалык-лексикалык материалдардын чегинде, сүлөшүү сфераларга жараша туура угуп түшүнүү, сүйлөшүүгө даяр болуу.

Окуу. Берилген темага жараша, үйрөнгөн грамматикалык-лексикалык минимумдун чегиндеги чакан, жөнөкөй тексттерди окуу жана түшүнүү.

Маданий компетенциялар:

-Соиалдык –маданий жана өздүк чөйрөгө ылайык тексттер, ыргыз балдар адабиятынын элдик үлгүлөрү, жазма адабияттын учурдагы үлгүлүү ыр, аңгеме, жомоктору, табышмактары жанан жаңылмачтары менен таанышуу, аларды окуп-үйрөнүү. Мазмунун түшүнүү.

-Кыргыз Республикасы, Кыргызстандагы башка улут өкүлдөрүнүн маданий баалуулуктарын билүү, аларга урматтоо, сыйлоо менен мамиле кылуу, улуттук тилдин маанисин билүү, кыргыз элинин улуттук буюмдары, табияты, белгилүү адамдары жана жерлери тууралуу маалымат алуу.

4-класс,
жумасына – 3 саат, жыл бою-105 саат
1-чейрек -27 саат

Сүйлөшүү чөйрөлөрү	**Базалык материал**	**Сааты**	**Тилдик компетенциялар**	**Коммуникативдик компетенциялар**
Социо-маданий чөйрө	Менин мекеним-Кыргызстан	6	Сөз жасоочу мүчөлөр: (**-стан, -лык, -луу)**	Кыргызстан тууралуу билгенин айта билүү
Каалоо, кызыкчылык чөйрөсү	Мен сүрөтчү болгум келет	4	Кесипти билдирүүчү – **чы** мүчөсү	Келечекте ким болгусу келгенин айта билүү
Күндөлүк турмуш-тиричилик чөйрөсү	Биз- бактылуу балдарбыз.	4	Сөз жасоочу (-**лар, -мын, -быз** мүчөлөрү)	Өзү, достору тууралуу мүнөздөп түшүндүрө билүү
Табият чөйрөсү	Көк чөптү үзбө	3	Терс маанини билдирген –**ба** мүчөсү, варианттары	Биреөнүн туура эмес иш-аракетине өз пикирин айта билүү
Жүрүм-турум, этика чөйрөсү	Улууну сыйлабоо-туура эмес	3	Терс маанини билдирген **эмес** сөзү	Жүрүм-турумдун туура, туура эмес экенин мүнөздөп айта билүү
Социо-маданий чөйрө	Бул мектеп-биздики	3	Жалпы таандык – **ныкы** мүчөсү	Нерсенин жакпыга таандык экенин түшүндүрө билүү
	Жазуу, талдоо,	4		

	кайталоо сабактары			

2-чейрек-22 саат

Сүйлөшүү чөйрөлөрү	Базалык материал	Сааты	Тилдик компетенциялар	Коммуникативдик компетенциялар
Табият чөйрөсү	Эшикте жамгыр жаап жатат	4	**Этиштин учур чагы** (кенениреээк үйрөнүү)	Кыймыл-аракеттин учурда болуп жатканын баяндап айтуу
Социо-маданий чөйрө	Күзгү каникул аяктады	4	**Этиштин өткөн чагы** (кенениреээк үйрөнүү)	Кыймыл-аркеттин болуп өткөнүн баяндап айтуу
Каалоо, кызыгуу чөйрөсү	Эртең биз концертке барабыз	3	**Этиштин келер чагы** (кенениреээк үйрөнүү)	Кыймыл-аракетти качан (алдыда) аткарарын атуу
Күндөлүк турмуш-тиричилик чөйрөсү	Бул-бөбөгүмдүн көйнөгү (чанасы)	5	**Кимдин? Эмненин?** деген суроолор боюнча текст менен иштөө. **К,П тыбыштарынын** өзгөрүү табияты	Заттын кимге же эмнеге тиешелүү экенин баяндап айтуу
Өздүк чөйрө	Мен досума жардам бердим	3	**Кимге? Эмнеге?** деген суроолор боюнча текст менен иштөө	Нерсени кимге же эмнеге беренин айтуу атуу

	Жазуу, талдоо, кайталоо сабактары	3		

3-чейрек-33 саат

Сүйлөшүү чөйрөлөрү	**Базалык материал**	**Сааты**	**Тилдик компетенциялар**	**Коммуникативдик компетенциялар**
Жүрүм-турум чөйрөсү	Асел ата-энесин сыйлайт	3	**Кимди? Эмнени?** деген суроолор боюнча текст менен иштөө	Кимди же эмнени жакшы көрөрүн баяндап атуу
Окуу-таануу чөйрөсү	Китеп-Сергейде	3	**Кимде? Эмнеде?** (бар, жок) деген суроолорго жараша текст менен иштөө	Буюмдун кимде же эмнеде экендигин кененирээк айтуу
Социалдык-маданий чөйрө	Комуз-өрүктөн жасалат	5	**Кимден? Эмнеден?** (кийин, мурда) деген суроолорго жараша текст менен иштөө	Буюмдун эмнеден жасалганын, кимден жасаларын кенен айтуу
Жүрүм-турум чөйрөсү	Мен мектепке (чейин) автобус менен келдим	5	**Ким менен? Эмне менен? Кайда (каякка чейин)**суроолорунун байламталык жана жандоочтук маанилери	Ким менен бирге, эмне менен иш аткарганын айтуу
Күндөлүк-турмуш-тиричилик чөөйрөсү	Үйдүн артында алма бак бар	10	**Каерде? Кайда? Каякта? (алдында, артында, жанында, үстүндө, астында)** суроолоруна жараша текст менен иштөө	Заттын кайда турган (алдын, артын, үстүн, жанын) ордун айтып түшүнүрүү

Өздүк чөйрө	Бул-Сергейдин китеби беле? (эле, экен) Жазуу, талдоо, кайталоо сабактары	3 4	**-бы, беле, эле, экен** бөлүкчөлөрү, кептеги мааниси	Бир нерсе, болгон окуя тууралуу баяндап, ырастап айтуу

4-чейрек-27 саат

Сүйлөшүү чөйрөлөрү	**Базалык материал**	**Сааты**	**Тилдик компетенциялар**	**Коммуникативдик компетенциялар**
Табият чөйрөсү	Кыргыз жери – абдан кооз	3	**Абдан, эң, аябай** сөздөрү, алардын маанилери	Нерсенин сапатын күчөтүп айта билүү
Каалоо-кызыкчылык чөйрөсү	Мен Манас баатыр тууралуу окудум	4	**Жөнүндө, тууралуу** (ким,эмне жөнүндө, ж.б.)	Бир нерсе жөнүндө (тууралуу) баяндап айтуу
Окуу-таануу чөйрөсү	Сен кечээ эмне үчүн сабакка келген жоксуң?	4	**Эмне үчүн? Эмнеге?** суроолору, алардын маанилери	Бир нерсе аткаруунун себеби тууралуу атуу
Социо-маданий чөйрө	Биз бийик үйдө турабыз	4	**Сын+зат атооч** сөздөрүнөн	Заттын белгилерин мүнөздөп айтуу

			түзүлгөн сөз айткаштары	
Күндөлүк турмуш-тиричилик чөйрөсү	Биздин үй-бүлөдө 10 адам жашайт	4	**Сан+зат атооч** сөздөрүнөн түзүлгөн сөз айткаштары	Заттын санын, иретин мүнөздөп айтуу
Социо-маданий чөйрө	Биз-бактылуу балдарбыз!	4	**Ат атооч+зат атооч** сөздөрүнөн түзүлгөн сөз айткаштары	Заттын эмне,кандай, канча экенин жалпылап, мүнөздөп айтуу
	Жазуу иши, талдоо, жылдык жалпылоо сабактары	4		

Сунушталуучу адабияттар:

1. PISAнын иликтөөлөрү тууралуу ОУББББ (ЦООМО) маалымкаты – 2006. –Б.: 2008. – 220 бет.
2. Кыргыз Республикасынын ЖОЖнын бюджеттик жана акы төлөөнүүчү орундарга тапшыруунун жана жалпы республикалык тестирлөөнүн жыйынтыктары.– Бишкек, 2010. – 96 бет.
3. Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүүчү мектептеринде кыргыз тилин экинчи тил катары үйрөтүүнү өркүндөтүүнүн концепциясы. – Кутбилим. 17.08.2012-жыл. Концепцияны иштеп чыккандар: С. Рысбаев, К. Добаев, Б.Абдухамидова.
4. Окутуу орус, өзбек, тажик тилдеринде жүргүзүлгөн мектептердин 1-4-класстарында кыргыз тилин окутуунун предметтик стандарты (деңгээли);
5. Окутуу орус, өзбек, тажик тилдеринде жүргүзүлгөн мектептердин 1-4-класстары үчүн “Кыргыз тили” окуу китептери жана методикалык кодонмолору.
6. Б. Абдухамидова, Кыргызча кеп адеби, мет.колдонмо, Б., 2008.
7. Т.Асанакунов, Кыргыз тилинин жөнмөмөлөрүн окутуу аркылуу окуучулардын кебин өстүрүү, мет. Колдонмо, Б., 2010
8. С.Рысбаев, Кыргыз тилин экинчи тил катары окутуунун териялык-практикалык маселелери, Б., 2017